

Unikátní objev gotického kostela svatě Alžběty v Jilemnici byl navržen na Cenu Národního památkového ústavu Patrimonium pro futuro za rok 2016

12. 10. 2017 15:15

Na podzim loňského roku proběhla první etapa archeologického výzkumu v areálu zámeckého parku v Jilemnici, při které došlo k objevu gotického kostela sv. Alžběty.

Presbytář prostupoval interiérem zahradního domku a zdivo lodi sahalo až před dnešní východní křídlo zámku. Kostel sv. Alžběty byl z písemných pramenů nepřímo znám z počátku 16. století a zpravidla byla jeho výstavba spojován s rozdělením valdštejnského dominia v Krkonoších v roce 1492. Kostel měl tak jilemnickým Valdštejnům sloužit jako místo posledního odpočinku. „Podoba kostela byla zaznamenána na vedutách z počátku 18. století. Jak jsme však zjistili při archeologickém výzkumu, tak nejvěrnější podobu přináší dřevořez z pol. 18. století s motivem Křtu etiopského dvořana, který je vystaven v expozici Krkonošského muzea. Zánik kostela byl tragický, došlo k němu při požáru v roce 1788,“ říká Jan Prostředník z Muzea Českého ráje v Turnově.

Vzhledem k unikátní nálezové situaci bylo při archeologickém výzkumu v maximální míře využito nedestruktivního přístupu. Podstatnou část půdorysu kostela se tak podařilo vymapovat pomocí geofyzikálního měření pozemním georadarem, které provedli odborníci z Masarykovy univerzity z Brna. Kostel je možné popsat jako jednodlní stavbu s dlouhým pravoúhlým závěrem – celková délka stavby je 25 m, šířka lodi 13 m a presbytáře cca 7,5 m.

Vyhodnocení historických terénů a souvztažných archeologických nálezů významně napomohlo k určení stáří kostela i souvztažných historických terénů. Stavbu kostela lze datovat do druhé poloviny 13. století. Objev jen o něco málo mladších hrobů prokázal, že kostel již od svých počátků sloužil jako místo pohřební.

Na jaře letošního roku archeologové z muzea dokončili archeologický výzkum sondou v presbytáři kostela sv. Alžběty. Pro následné expoziční účely byla znovu otevřena a také

rozšířena sonda v presbytáři pod sanktuáři. „Pod vrstvou suti byla objevena původní úroveň podlahy kostela. Přímo pod ní se našly tři kostrové hroby, které prokazatelně pocházely ze 14. století a náležely tehdejšímu majitelům jilemnického dominia – Valdštejnům. Šlo o 3 dospělé muže ve věku cca 40 a 60 let. Přestože nejsme schopni určit, kteří z Valdštejnů našli v kostele sv. Alžběty své poslední spočívání, v případě nejmladšího z mužů máme jistou indicii. Mohlo by jít o Zdeňka řečeného Dlouhý ze Štěpanic, který byl od roku 1375 uváděn jako majitel Jilemnice,“ komentuje nález Jan Prostředník. Exhumaci i následnou antropologickou analýzu kosterních pozůstatků nalezených v presbytáři kostela zajistili antropologové z Národního muzea v Praze. Teorii o možné příslušnosti k jednomu rodu nevyloučily ani předběžné výsledky antropologického rozboru. Napovídá tomu kupříkladu podobný tvar nosního otvoru u všech tří jedinců. Byli to dobře živení svalnatí muži a všichni se podle specifických znaků na stehenních kostech věnovali jízdě na koni. Neotřesitelnou jistotu příbuzenského poměru všech tří mužů by však poskytla až analýza DNA. Všichni nebožtíci, objevení při archeologickém výzkumu, budou pietně uloženi zpět do kostela sv. Alžběty.

Archeologický výzkum potvrdil využívání kostela jako místa posledního odpočinku majitelů jilemnického panství i v pozdějších dobách. Kupříkladu se našel relikt zděné hrobky, kam byli postupně uloženi syn a vnuk Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic.

„Hroby a hrobka nepředstavovaly jediný zajímavý objev v sondě pod sanktuáři v presbytáři kostela sv. Alžběty. Těsně nad podloží jsme našli podezdívku stavby z velkých kamenů, která byla narušena základovým vkopem pro severní zeď presbytáře. Šlo tedy o stavbu nad vší pochybnost starší než znovunalezený kostel sv. Alžběty. Podezdívku, která v sondě tvoří severovýchodní nároží, můžeme s vysokou pravděpodobností označit za předchůdce kostela sv. Alžběty,“ dodává Jan Prostředník. Nejspíše šlo o nevelký dřevěný kostel (*ecclesia lignea*), který byl vzhledem k špatným statickým poměrům o několik desetiletí později nahrazen stavbou kamennou.

Archeologický výzkum v areálu zámeckého parku tak posunul počátky Jilemnice o více než jedno století do minulosti před první písemnou zmínkou o ní roku 1350.

Objev kostela sv. Alžběty byl za Liberecký kraj navržen na Cenu Národního památkového ústavu **Patrimonium pro futuro za rok 2016 v kategorii Objev, nález roku**. Vyhodnocení této soutěže se konalo 3. října na krásném renesančním zámku v Bučovicích. Přestože projekt nedosáhl na cenu nejvyšší, **byl zařazen mezi 5 významných počinů v památkové péči**. Již samotná nominace na cenu Patrimonium pro futuro byla jak pro archeology Muzea Českého ráje, tak i pro vlastníka památky Město Jilemnice velkým oceněním. Důležitou roli sehrál i Liberecký kraj. „Jsem ráda, že jsme mohli přispět na tak významný archeologický objev v kraji. Městu Jilemnice jsme pomohli s náklady na archeologický výzkum příspěvkem 100 tisíc korun, ale také dalšími 500 tisíci korunami na opravu střechy zahradního domku. Velice si cením práce archeologů našich muzeí. To, že máme v příspěvkových organizacích špičkové odborníky, dokládá i výsledek tohoto archeologického výzkumu,“ komentuje úspěch archeologů Květa Vinklátová, radní pro kulturu, památkovou péči a cestovní ruch Libereckého kraje. Na podzim příštího roku počítá město se zpřístupněním památky veřejnosti.

TZ/Muzeum Českého ráje v Turnově